

NOVÁ SMĚRNICE EU O TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ Z ROKU 2024

doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Úvodem

Trestná činnost proti životnímu prostředí je v celosvětovém měřítku jednou z nejnósnějších forem organizované trestné činnosti a má značný dopad nejen na životní prostředí, ale také na lidské zdraví. Je velmi lukrativní, ale je obtížné ji odhalit, stíhat a trestat. Podle nejnovějších dostupných odhadů¹ se roční ztráty spojené s trestnou činností proti životnímu prostředí odhadují na 91–258 miliard USD. Trestná činnost proti životnímu prostředí je tak po obchodu s drogami, obchodování s lidmi a padělání čtvrtou nejrozšířenější trestnou činností na světě. Její roční tempo růstu se pohybuje mezi 5 až 7%. Kriminální delikty, jako je nezákonné odlesňování, znečišťování vody, ovzduší a půdy, obchod s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu, pytláctví a další, vážně poškozují biologickou rozmanitost a lidské zdraví a ničí celé ekosystémy. Celosvětový dopad vzniklých škod a degradace, na nichž se často podílí organizovaný zločin v nadnárodním měřítku, vyžaduje rozhodná opatření, silnou mezinárodní spolupráci založenou na společném chápání kategorií trestné činnosti proti životnímu prostředí, sankcí a přeshraniční spolupráce.

Tento článek se zabývá problematikou prosazování trestněprávní ochrany životního prostředí z pohledu nové směrnice 2024/1203/EU.² Všíhá si však i návrhu na vypracování nové Úmluvy Rady Evropy v oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí, která by měla nahradit Úmluvu Rady Evropy z roku 1998 (tzv. Štrasburská úmluva, ETS 172).

Historický kontext a důvody přijetí nové právní úpravy

Evropská unie v posledních desetiletích postupně zvyšovala své úsilí o regulaci chování, které poškozují životní prostředí. V současné době stanovuje normy a limity pro různá odvětví životního prostředí více než 250 legislativních nástrojů EU, především směrnic. V roce 2003 přijala Rada EU rámcové rozhodnutí Rady

¹ Podle Interpolu a Programu OSN pro životní prostředí je trestná činnost proti životnímu prostředí čtvrtou nejrozšířenější trestnou činností na světě a roste tempem 5–7% ročně. UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment: The Rise of Environmental Crime (Posouzení rychlé reakce EUEP-INTERPOL: Nárůst environmentální trestné činnosti). Citováno podle COM (2023) 419 final ze dne 7. 7. 2023.

² K některým aspektům návrhu směrnice z doby, kdy se její text teprve připravoval, a to zejména z pohledu revize trestných činů proti životnímu prostředí viz článek T. Fabšíkové. Trestní odpovědnost v oblasti ochrany přírody v návrhu nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Česká právo životního prostředí 4/2023 (70), s. 100–113.

č. 2003/80 z 27. ledna 2003, o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Jednalo se tehdy o první společný právní předpis EU v oblasti potírání kriminality vůči životnímu prostředí. Důvodem byl nejen nárůst environmentální kriminality v členských státech, ale i vzrůstající organizovaný zločin, přecházející hranice členských států EU.³ Je třeba ovšem zmínit, že původně ještě o dva roky dříve připravovala návrh právního předpisu ES Evropská komise, založený na tehdejší čl. 175 odst. 1 SES. Pak ovšem došlo ke kompetenčnímu sporu mezi Komisí ES a Radou EU, zda přijetí společného evropského právního předpisu k potírání environmentální kriminality přijmout v rámci Římské Smlouvy o Evropském společenství nebo v rámci Maastrichtské dohody. Tedy, zda základem pro přijetí právního předpisu má být ochrana životního prostředí (názor Komise ES) nebo policejní a soudní spolupráce v trestních věcech (názor Rady EU). Komise následně po schválení a vydání rámcového rozhodnutí Rady č. 2003/80 z 27. ledna 2003, o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva, Radu EU zažalovala u Evropského soudního dvora. Dne 13. září 2005 Evropský soudní dvůr žalobě Komise vyhověl a rámcové rozhodnutí Rady o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva zrušil.⁴ Šlo o ryze kompetenční spor a důvody zrušení byly pouze z důvodu překročení pravomocí Rady EU. Soudní dvůr tehdy prohlásil, že přestože trestněprávní hmotné a procesní normy obecně nespádají do kompetence ES, toto nemůže bránit ES přijetí takových opatření, která jsou nezbytná k zajištění účinnosti ochrany životního prostředí, tedy i trestní sankce.⁵ V roce 2007 v reakci na rozsudek Soudního dvora předložila Komise nový návrh směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí⁶, který byl o rok později definitivně schválen (Směrnice č. 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí).

V zájmu dalšího posílení ochrany životního prostředí ukládala směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí (dále jen „směrnice 2008/99/ES“)⁷ členským státům EU povinnost kriminalizovat nejzávažnější porušení odvětvového práva v oblasti životního prostředí. Stanovila mimo jiné společný soubor kategorií trestné činnosti proti životnímu prostředí v EU a vyžadovala účinné, odrazující a přiměřené sankce pro fyzické a právnické osoby.

³ K Rámcovému rozhodnutí Rady č. 2003/80 z 27. ledna 2003 viz Stejskal, V. Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity. Nakladatelství Eva Rozkotová, IFEC, Praha, 2006, s. 124–128.

⁴ Rozsudek ESD C-176/03 z 13. 9. 2005.

⁵ Srovnej též Tichá, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí. Česká právo životního prostředí, č. 2/2005 (16), s. 9–19.

⁶ Návrh byl ještě v témže roce přepracován v důsledku dalšího rozsudku Soudního dvora, C-440/05.

⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (Úř. věst. L 328, 6. 12. 2008, s. 28).

Směrnice 2008/99/ES byla inspirována a významně ovlivněna Úmluvou Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 1998⁸.

Komise vyhodnotila účinnost směrnice 2008/99/ES a v říjnu 2020 zveřejnila výsledky⁹. Na základě těchto výsledků se Komise rozhodla zlepšit právní rámec pro boj proti environmentální kriminalitě a 15. prosince 2021 přijala návrh nové směrnice EU o trestněprávní ochraně životního prostředí¹⁰.

V prosinci 2019 se tehdejší nová Komise v rámci Zelené dohody pro Evropu rozhodla mimo jiné podpořit opatření EU, jejích členských států a mezinárodního společenství zaměřená na větší úsilí v boji proti trestné činnosti proti životnímu prostředí.¹¹ Po posouzení provedeném v letech 2019 a 2020 Evropská komise dospěla k závěru, že účinek směrnice 2008 je jen omezený, neboť počet úspěšně vyšetřených případů, v nichž byl vynesen rozsudek, zůstává nízký. Uložené sankce byly kromě toho příliš nízké na to, aby byly odrazující, a ani přeshraniční spolupráce neprobíhala systematicky. Proto koncem roku 2021 Komise předložila návrh, který má účinnost trestněprávní ochrany životního prostředí v EU zvýšit. Navrhla směrnici, která má za cíl revidovat trestné činy proti životnímu prostředí zakotvených ve směrnici 2008/99/ES a stanovit sankce a další opatření ukládaná pachatelům trestných činů proti životnímu prostředí. V roce 2024 byl legislativní proces úspěšně ukončen přijetím směrnice 2024/1203/EU.

Intermezzo: návrh nové Úmluvy Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí

Souběžně s probíhajícími pracemi Evropské unie na nové směrnici o trestněprávní ochraně životního prostředí se Rada Evropy rozhodla nahradit svou Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 1998¹² (tzv. Štrasburská úmluva). Úmluva Rady Evropy z roku 1998 je průkopnickým právním předpisem, neboť je prvním mezinárodním nástrojem, který obsahuje definice nejzávažnějších trestných činů proti životnímu prostředí spáchaných úmyslně nebo z nedbalosti, ustanovení o soudní příslušnosti, sankcích, konfiskačních opatřeních, obnově životního prostředí, odpovědnosti podniků, spolupráci mezi smluvními stranami úmluvy a mezinárodní spolupráci, právech skupin, nadací nebo sdruže-

⁸ Rada Evropy, Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí, ETS č. 172 ze dne 4. listopadu 1998; <https://www.ecolex.org/details/treaty/convention-on-the-protection-of-the-environment-through-criminal-law-tre-001292/>

⁹ Pracovní dokument útvarů Komise „Hodnocení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí“, SWD(2020) 259 final ze dne 28. října 2020 (část I, část II, shrnutí).

¹⁰ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o trestněprávní ochraně životního prostředí a o nahrazení směrnice 2008/99/ES, COM(2021) 851 final, 2021/0422 (COD).

¹¹ Zelená dohoda pro Evropu – Sdělení Komise (COM(2019) 640 final, 11.12.2019)

¹² Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí, ETS č. 172, přijatá dne 4. listopadu 1998.

ní zaměřených na ochranu životního prostředí účastnit se trestního řízení podle vnitrostátního práva a o právech skupin, vymezuje trestné činy a vyžaduje účinné a odrazující sankce. Řada těchto ustanovení poskytovala smluvním stranám flexibilitu a vyžadovala pouze prohlášení adresované generálnímu tajemníkovi Rady Evropy (učiněné kdykoli) o jejich vůli provést dané ustanovení. Úmluva však nikdy nevstoupila v platnost, protože nebylo dosaženo potřebného minimálního počtu ratifikací nebo přistoupení.¹³

Dne 23. listopadu 2022 byl pod vedením Výboru ministrů Rady Evropy a Evropského výboru pro trestní problematiku (CDPC) zřízen nový Výbor expertů pro trestněprávní ochranu životního prostředí (PC-ENV). Výbor ministrů Rady Evropy pověřil Výbor expertů pro trestněprávní ochranu životního prostředí, aby do 30. června 2024 vypracoval novou úmluvu, která nahradí Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 1998 (ETS č. 172).¹⁴ Nová úmluva bude rovněž zohledňovat studii proveditelnosti¹⁵ dodanou v roce 2022, která zdůraznila vhodnost nové úmluvy v této oblasti.

Pokud jde o vhodnost nové úmluvy, byl učiněn tento závěr:

„Účinnost boje proti trestné činnosti proti životnímu prostředí ve všech jeho rozměrech, zejména přeshraničních, závisí mimo jiné také na účinné mezinárodní spolupráci mezi státy. Tato spolupráce je nezbytná k zajištění toho, aby příslušné vnitrostátní orgány zapojené do prevence a boje proti trestné činnosti proti životnímu prostředí hovořily stejným jazykem. Nový právní nástroj by byl příležitostí stanovit společná pravidla pro tuto posílenou mezinárodní spolupráci, která by vycházela ze stávajících mezinárodních nástrojů Rady Evropy. (...) Vzhledem k velkému počtu jejích členských států (47 zemí), které se nacházejí i mimo Evropu, je její vliv takový, že nástroje, které vytváří, mohou mít značnou váhu přesahující hranice v souladu s přeshraniční povahou environmentální výzvy, kterou je třeba řešit. Přijetí nové úmluvy v této oblasti by kromě vysoce symbolického rozměru na mezinárodní scéně v souvislosti s dalšími (regionálními) iniciativami mohlo mít dominový efekt na národní úrovni a mohlo by inspirovat další mezinárodní nástroje.“¹⁶

Pokud jde o vztah s Evropskou unií, Rada Evropy ve své studii proveditelnosti dospěla k závěru, že „vzhledem k činnostem, které Evropská unie vykonává v oblasti trestné činnosti proti životnímu prostředí, a zejména (...) k práci na návrhu nové směrnice EU, bude nezbytné udržovat pravidelné kontakty mezi oběma organizacemi a v co největší míře koordinovat jejich úsilí, aby se předešlo rozporům mezi

¹³ K Štrasburské úmluvě (ETS č.172) viz Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Monografie. PFUK v Praze. Nakladatelství Vodnář, Praha, 2002, s. 87–89.

¹⁴ CM(2022)148-add2-final ze dne 23. listopadu 2022.

¹⁵ Studie proveditelnosti trestněprávní ochrany životního prostředí „CDPC(2021)9-Fin“.

¹⁶ Citace dle Rozhodnutí Rady EU COM (2023) 419 final ze dne 7. 7. 2023

pracemi v celoevropském měřítku, které na jedné straně vykonává Evropská unie a na straně druhé Rada Evropy. Tomu by měly napomoci pravidelné výměny mezi různými skupinami odborníků, výbory a sekretariáty obou organizací.¹⁷

Předpokládaná oblast působnosti nové Úmluvy o trestněprávní ochraně životního prostředí je do značné míry pokryta právem Unie, zejména v současnosti platnou směrnicí o trestněprávní ochraně životního prostředí a novou směrnicí EU 2024/1203, o trestněprávní ochraně životního prostředí. Jejich cíle a obsah se do značné míry překrývají s plánovanou novou Úmluvou Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí. Obě jsou motivovány a inspirovány rostoucí podporou a celosvětovou pozorností věnovanou potřebě chránit životní prostředí.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1203, o trestněprávní ochraně životního prostředí

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1203 ze dne 11. dubna 2024, o trestněprávní ochraně životního prostředí a o nahrazení směrnice 2008/99/ES a 2009/123/ES je od letoška novým právním předpisem v oblasti evropského práva životního prostředí. Je to typ horizontálního (průřezového) sekundárního právního předpisu. Směrnice stanoví minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí za účelem účinnější ochrany životního prostředí a opatření k předcházení trestné činnosti v oblasti životního prostředí a boji proti ní, a k účinnému prosazování právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí.

Po patnácti letech se tedy mění právní úprava trestní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí, neboť nová směrnice EU 2024/1203 ruší dosavadní směrnici 2008/99/ES. Ta byla transponována do českého trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) zákonem č. 330/2011 Sb. Seznam trestných činů proti životnímu prostředí ve směrnici 2008/99/ES byl nyní revidován, neboť byly doplněny další trestné činy založené na nejzávažnějších porušeních právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí. Měly by být též posíleny sankce s cílem zvýšit jejich odrazující účinek, jakož i účinnost odhalování, vyšetřování a stíhání trestných činů proti životnímu prostředí a rozhodování o nich.¹⁸

Před námi je tak příprava velké novely trestního zákoníku, zejména hlavy VIII. zvláštní části, věnované trestným činům proti životnímu prostředí, protože nová směrnice musí být transponována v řádné transpoziční lhůtě. Podle čl. 28 směrnice 2024/1203 členské státy uvedou v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 21. května 2026. Velkou novinkou

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Ke skutkovým podstatám trestných činů proti životnímu prostředí viz článek T. Fabšíkové. Trestní odpovědnost v oblasti ochrany přírody v návrhu nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí* 4/2023 (70), s. 100–113.

pro české trestní právo bude jistě požadavek směrnice na zavedení trestů odnětí svobody s příslušnou horní hranicí trestní sazby, které tato směrnice stanoví za trestné činy spáchané pachatelem proti jednotlivým složkám životního prostředí. Směrnice dokonce hovoří o tzv. doplňkových sankcích nebo opatřeních, které by mohly zahrnovat povinnost obnovit stav životního prostředí, pokud je škoda vratná, a požadavek na náhradu škody, pokud je škoda nevratná nebo pokud pachatel není schopen tuto obnovu provést.

Cíle a principy nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí

Podle čl. 3 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (dále jen „SEU“) a článku 191 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SofEU“) je Unie odhodlána zajišťovat vysokou úroveň ochrany a zlepšování kvality životního prostředí. Životní prostředí by mělo být chráněno v širokém slova smyslu, jak vyplývá čl. 3 odst. 3 SEU a v článku 191 SofEU, a ochrana by měla zahrnovat všechny přírodní zdroje včetně ovzduší, vody, půdy, ekosystémů včetně ekosystémových služeb a funkcí a volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin včetně stanovišť, jakož i služby poskytované přírodními zdroji.

Podle čl. 191 odst. 2 SofEU je politika Unie v oblasti životního prostředí zaměřena na vysokou úroveň ochrany, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie. Tato politika musí být založena na zásadách předběžné opatrnosti a prevenci, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a na zásadě „znečišťovatel platí“. Vzhledem k tomu, že trestná činnost proti životnímu prostředí se dotýká i základních práv, je boj s trestnou činností proti životnímu prostředí na úrovni Unie zásadní pro zajištění ochrany těchto práv.

Seznam trestných činů proti životnímu prostředí ve směrnici 2008/99/ES byl revidován a při této příležitosti byly doplněny ve směrnici 2024/1203 další trestné činy založené na nejzávažnějších porušeních právních předpisů EU v oblasti životního prostředí.¹⁹

Nová právní úprava zdůrazňuje, že v rámci trestního řízení včetně řízení před soudem by měla být náležitě zohledněna účast organizovaných zločineckých skupin působících způsobem, který má negativní dopad na životní prostředí. Trestní řízení pro trestnou činnost proti životnímu prostředí by se mělo zabývat korupcí, praním peněz, počítačovou trestnou činností a podvody týkajícími se dokladů a, v souvislosti s podnikatelskou činností, úmyslem pachatele maximalizovat zisk nebo ušetřit výdaje. Tyto formy trestné činnosti jsou často propojeny s formami závažné trestné činnosti proti životnímu prostředí, a proto by se s nimi nemělo zacházet izolovaně. Jsou také náchylné zejména k tomu, aby způsobovaly pod-

¹⁹ K tomu viz Fabšíková, T. Trestní odpovědnost v oblasti ochrany přírody v návrhu nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Česká práva životního prostředí 4/2023 (70).

statnou škodu na životním prostředí a lidském zdraví, včetně ničivých dopadů na přírodu a místní komunity. Dále je obzvláště znepokojivé, že některé trestné činy proti životnímu prostředí jsou páčány za tolerance či s aktivní podporou příslušných správních orgánů nebo úředníků při výkonu svých veřejných funkcí. V některých případech může jít i o formu korupce. Příkladem takového chování je přehlížení porušování právních předpisů na ochranu životního prostředí či zamlčování tohoto porušování po inspekcích, záměrné opomíjení inspekcí nebo kontrol, například pokud jde o to, zda držitel povolení dodržuje podmínky daného povolení, podporování usnesení nebo hlasování ve prospěch protiprávního udělení oprávnění nebo vydávání falešných či nepravdivých hlášení.

Nová úprava trestních sankcí

Důležitým prvkem navrhované směrnice je pak nová úprava trestních sankcí. Dosavadní směrnice 2008/99/ES obsahovala základní ustanovení ohledně ukládání sankcí. V případě fyzických osob mají být ukládány účinné, přiměřené a odrazující trestní sankce, v případě právnických osob odpadá požadavek sankcí trestních, i tak se má ale jednat o sankce účinné, přiměřené a odrazující. Nová úprava ve směrnici 2024/1203 by měla přesáhnout rámec dosavadního požadavku účinných, přiměřených a odrazujících sankcí. Tento požadavek sice ve směrnici i nadále zůstane, nicméně přímo ve směrnici by měly být stanoveny určité minimální požadavky, v případě fyzických osob půjde o minimální horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody, v případě právnických osob pak půjde o minimální horní hranici pokut trestní nebo jiné povahy určenou na základě kritéria určitého procenta z obrátu dané právnické osoby nebo pevnou částkou.²⁰

Co je však ještě pro obor práva životního prostředí zajímavější, je stanovení tzv. doplňkových sankcí.

Členské státy mají přijmout nezbytná opatření k zajištění toho, aby se na fyzické osoby, jež spáchaly trestné činy, na něž se vztahují články 3 a 4 směrnice 2024/1203, vztahovaly doplňkové sankce nebo opatření trestní nebo jiné povahy, jež mohou zahrnovat:

„a) povinnost:

- i) ve stanovené lhůtě obnovit původní stav dotčeného životního prostředí, pokud je poškození vratné, nebo
- ii) zaplatit náhradu škody na životním prostředí, pokud je škoda nevratná nebo pokud pachatel není schopen takovou obnovu provést²¹.

Obdobná úprava je pro právnické osoby v čl. 7 odst. 2 písm. a) nové směrnice.

²⁰ Fabšíková, T. Trestní odpovědnost v oblasti ochrany přírody v návrhu nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí* 4/2023 (70), s. 108.

²¹ Viz čl. 5 odst. 3 směrnice.

Na první pohled to z hlediska prosazování ochrany životního prostředí zní dobře. Na ten druhý ovšem již tolik ne. Směrnice zavádí do trestní odpovědnosti prvky odpovědnosti za ekologickou újmu např. „obnovit původní stav životního prostředí“, pokud je vratný, zaplatit náhradu škody na životním prostředí, pokud je škoda nevratná, atd. Ovšem zde může vzniknout terminologický zmatek. Nabízí se otázka typu, co je míněno „náhradou škody“ na životním prostředí? Půjde o škodu ve smyslu směrnice 2004/35/ES, o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí? Ale tam je vymezena škoda na životním prostředí úžeji, vztahuje se jen na vybrané složky životního prostředí, zatímco nová směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí má patrně na mysli škody na všech složkách životního prostředí.

A konečně, co znamenají v návěti čl. 5, resp. 7 směrnice 2024/1203 („doplňkové sankce nebo opatření trestní nebo jiné povahy“) slovní spojení „jež mohou zahrnovat“? Není to vlastně překážkou zavedení prvků nápravných opatření v případech vzniklých škod na životním prostředí, protože jde jen o fakultativní možnost? Ale zase naopak, pokud toto členský stát nezavede, nebude to klasifikováno Komisí jako nesplnění cílů směrnice?

Opatření k prosazování efektivity trestněprávní ochrany životního prostředí

Komise si je dobře vědoma, že efektivita uplatňování trestněprávní ochrany spočívá především na bedrech členských států EU. Proto směrnice zavádí celou řadu povinností členských států jak v oblasti informační, tak v oblasti vzdělávání, strategického plánování či statistického zpracování údajů. Členské státy přijmou vhodná opatření, například informační a osvětové kampaně zacílené na příslušné zúčastněné strany z veřejného i soukromého sektoru a výzkumné a vzdělávací programy zaměřené na snížení trestné činnosti proti životnímu prostředí a snížení rizika trestných činů proti životnímu prostředí. Ve vhodných případech by měly členské státy jednat ve spolupráci s těmito zúčastněnými stranami.²²

Členské státy zajistí, aby vnitrostátní orgány, které odhalují, vyšetřují a stíhají trestné činy proti životnímu prostředí nebo o nich rozhodují, měly dostatečný počet kvalifikovaných pracovníků a dostatečné finanční, technické a technologické zdroje pro účinný výkon svých funkcí souvisejících s prováděním této směrnice. Členské státy s přihlédnutím k ústavním tradicím a struktuře svého právního systému, jakož i k jiným vnitrostátním okolnostem posoudí, zda není nutné zvýšit úroveň specializace orgánů působících v oblasti trestního práva životního prostředí v souladu s vnitrostátním právem.²³ Aniž jsou dotčeny nezávislost soudů

²² Viz čl. 16 směrnice 2024/1203.

²³ Viz čl. 17 směrnice 2024/1203.

a rozdíly v organizaci soudnictví v rámci Unie, přijmou členské státy nezbytná opatření k zajištění toho, aby byla pravidelně poskytována specializovaná odborná příprava soudcům, státním zástupcům, policejním a soudním zaměstnancům a zaměstnancům příslušných orgánů zapojených do trestního řízení a vyšetřování s ohledem na cíle této směrnice a odpovídající funkcím zapojených soudců, státních zástupců, policejních a justičních zaměstnanců a zaměstnanců příslušných orgánů.²⁴

Pokud jde o koncepční nástroje, směrnice zavádí povinnost, aby členské státy EU do 21. května 2027 stanovily a zveřejnily vnitrostátní strategii boje proti trestným činům proti životnímu prostředí. Členské státy přijmou opatření k provedení této strategie, a to bez zbytečného odkladu. Vnitrostátní strategie se zaměří alespoň na:

- a) cíle a priority vnitrostátní politiky v oblasti trestných činů proti životnímu prostředí, a to i v přeshraničních případech, a opatření pro pravidelné hodnocení toho, zda je těchto cílů a priorit dosahováno;
- b) úlohy a povinnosti všech příslušných orgánů zapojených do boje proti trestným činům proti životnímu prostředí, včetně koordinace a spolupráce mezi příslušnými vnitrostátními orgány a příslušnými institucemi Unie a poskytování pomoci evropským sítím zabývajícím se záležitostmi přímo souvisejícími s bojem proti těmto trestným činům, a to i v přeshraničních případech;
- c) to, jak bude podporována specializace odborníků v oblasti prosazování práva, odhad zdrojů přidělených na boj proti trestným činům proti životnímu prostředí a hodnocení budoucích potřeb v tomto ohledu.

Členské státy musí zajistit, aby jejich vnitrostátní strategie byla v pravidelných intervalech, které nebudou delší než pět let, přezkoumávána a aktualizována na základě přístupu založeného na analýze rizik s cílem zohlednit příslušný vývoj a trendy a související hrozby týkající se trestné činnosti proti životnímu prostředí.²⁵

Kromě toho ke zvýšení efektivity prosazování trestněprávní ochrany životního prostředí má přispět i to, že členské státy zajistí zavedení systému pro záznam, vypracovávání a poskytování anonymizovaných statistických údajů o fázích oznamování, vyšetřování a soudního řízení v souvislosti s trestnými činy uvedenými v člácích 3 a 4 za účelem sledování účinnosti svých opatření pro boj proti trestným činům proti životnímu prostředí.²⁶

²⁴ Viz čl. 18 směrnice 2024/1203.

²⁵ Viz čl. 21 směrnice 2024/1203.

²⁶ Viz čl. 22 směrnice 2024/1203.

Závěr

Po patnácti letech se v unijním právu mění právní úprava trestní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí, neboť nová směrnice EU 2024/1203 ruší dosavadní směrnici 2008/99/ES. Seznam trestných činů proti životnímu prostředí ve směrnici 2008/99/ES byl nyní revidován, neboť byly doplněny další trestné činy založené na nejzávažnějších porušeních právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí. Měly by být též posíleny sankce s cílem zvýšit jejich odrazující účinek, jakož i účinnost odhalování, vyšetřování a stíhání trestných činů proti životnímu prostředí a rozhodování o nich.

Českou republiku nyní čeká příprava velké novely trestního zákoníku, zejména hlavy VIII. zvláštní části, věnované trestným činům proti životnímu prostředí, protože nová směrnice musí být transponována v řádné transpoziční lhůtě. Podle čl. 28 směrnice 2024/1203 členské státy uvedou v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 21. května 2026.

Velkou novinkou pro české trestní právo bude v této souvislosti jistě požadavek směrnice na zavedení trestů odnětí svobody s příslušnou horní hranicí trestní sazby, které tato směrnice stanoví za trestné činy spáchané pachatelem proti jednotlivým složkám životního prostředí. To se možná nebude líbit českému ministerstvu spravedlnosti, které v současné době (listopad 2024) do Parlamentu předkládá novou koncepci ukládání trestů za trestné činy, když chce u mnohých trestných činů nahradit tresty odnětí svobody peněžitými tresty.²⁷

Směrnice 2024/1203 zavádí také tzv. doplňkové sankce nebo nápravná opatření, které by mohly zahrnovat povinnost obnovit stav životního prostředí, pokud je škoda vratná, a požadavek na náhradu škody, pokud je škoda nevratná nebo pokud pachatel není schopen tuto obnovu provést (což není novinkou, toto již obsahoval návrh Komise na vydání směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí v roce 2007, avšak kvůli postoji Evropského soudního dvora v rozsudku C-440/05 do konečného textu směrnice 2008/99/ES nápravná opatření zařazena nebyla). Je ovšem nyní velkou neznámou, zda a jak se podaří v těchto bodech směrnicí 2024/1203 do českého trestního práva transponovat. Do mysli se mi totiž vkrádá neúspěšná transpozice směrnice 2004/35/ES, o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.

²⁷ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-novela-ma-ulevit-preplnenym-veznicim-264398>

O autorovi:

Vojtěch Stejskal je docentem oboru právo životního prostředí. V současné době zastává funkci vedoucího katedry práva životního prostředí Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tento příspěvek byl vytvořen v rámci podpory vědní oblasti na Univerzitě Karlově COOPERATIO-vědní obor 6. Environmental Law.

**DIRECTIVE (EU) 2024/1203 OF 11 APRIL 2024
ON THE PROTECTION OF THE ENVIRONMENT
THROUGH CRIMINAL LAW**

Abstract

This paper deals with the new directive (EU) 2024/1203 of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC.

Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the criminal protection of the environment and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC is new legislation in the field of European environmental law as of this year. This Directive lays down minimum rules on the definition of criminal offences and penalties in order to protect the environment more effectively and to take measures to prevent and combat environmental crime and to effectively enforce Union environmental legislation. In order to transpose the new Directive, it will be necessary to amend the Czech Criminal Code, in particular Title VIII of the Special Part, containing crimes against the environment.

Keywords: protection of the environment, criminal law, criminal offences, directive (EU) 2024/1203, environmental liability

